

**ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ
В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А. МАКАРЕНКА**

У статті розкрито результати визначення особливостей вирішення А. Макаренком проблеми педагогічного колективу у період завідування Трудовою колонією ім. М. Горького (1920-1928 рр.). Зокрема, на основі вивчення та аналізу архівних документів колонії, «Педагогічної поеми», праць А. Макаренка, його листів до колег, товаришів, праць макаренкознавців, спогадів вихованців та його колег автор визначає параметри діагностики А. Макаренком особистісних якостей педагогів.

У сучасній теорії управління навчально-виховним закладом проблема педагогічного колективу посідає окреме місце. Причиною такої уваги теоретиків є складність процесу формування єдиної педагогічної концепції в колективі, труднощі особистісної взаємодії членів колективу, що, до того ж, ускладнюється економічною нестабільністю та соціально-психологічними проблемами розвитку суспільства. Завдання історико-педагогічної науки полягає у вивченні, аналізі, узагальненні та ретроспекції освітнього досвіду минулого. Цінним у даному контексті є досвід А. Макаренка в період завідування Трудовою колонією ім. М. Горького.

Діяльність А. Макаренка привертала увагу дослідників ще з 40-х рр. ХХ століття. Широко відомі фундаментальні праці вітчизняних і зарубіжних макаренкознавців М. Бородуліної, Т. Блюміної, Н. Дічек, О. Іллалтдінової, І. Козлова, Т. Корабльової, В. Кумаріна, Н. Ляліна, Ф. Науменка, А. Ткаченка, А. Фролова, Г. Хілліга та ін.

Трудова колонія ім. М. Горького й діяльність її завідувача – А. Макаренка – стали предметом спеціальних наукових досліджень Є. Балабановича, А. Бойко, І. Зязюна, І. Кривоноса, В. Кумаріна, Ф. Науменка, М. Ніжинського, Н. Тарасевич, А. Ткаченка, А. Фролова, М. Ярмаченка та ін. Дослідниками відтворено історію формування колективу працівників колонії, встановлено динаміку його розвитку тощо.

Мета статті: висвітлити (аспектно) особливості вирішення А. Макаренком проблеми педагогічного колективу у період завідування Трудовою колонією ім. М. Горького.

Насамперед відзначимо, що проблема педагогічного колективу освітнього закладу завжди була для А. Макаренка однією з головних в аспекті організації навчально-виховного процесу. Яким повинен бути колектив педагогів, якими якостями має володіти педагог, яка кількість педагогів є оптимальною для досягнення навчально-виховних цілей, як забезпечити організаційні зв'язки в педагогічному колективі тощо – ось перелік тих питань, на які А. Макаренко шукав відповіді. Особливо гостро проблема педагогічного колективу

* © Гавриленко І. І.

ІСТОРІЯ ОСВІТИ

постала перед ним у період завідування Трудовою колонією ім. М. Горького, коли виконував покладений на нього державою обов'язок щодо соціального виховання малолітніх безпритульників та правопорушників.

Ми згодні з думкою полтавських макаренкознавців про те, що означена проблема особливо цікавила А. Макаренка ще й тому, що педагогічна література «нехтувала нею» [2, с. 52]. «Що ми знаємо про педагогічний колектив? Чи сказано про нього хоча б одне слово?.. Чим, врешті, визначаються властивості педагогічного колективу?» – писав А. Макаренко в неопублікованій за його життя статті «Про деякі проблеми теорії і практики виховання» (1927 р.) [1, с. 90]. Відповіді йому довелося шукати із власного досвіду управлінської діяльності.

Дослідник Н. Тарасевич за працями А. Макаренка визначає певну поетапність у розв'язанні ним проблеми педагогічного колективу під час завідування колонією:

1923 рік – А. Макаренко ставить питання про важливість стабільності педагогічного колективу, що забезпечує надійність перспектив на майбутнє, необхідність диференціації функцій вихователів;

1924 р. – реалізує ідею чіткого розподілу обов'язків між вихователями щодо педагогічного керівництва колективом;

1925 р. – дає статистику стабільності педагогічного колективу колонії і приходить до висновку про визначальну роль сталості колективу вихователів у цілісному розвитку педагогічної лінії колонії;

1927 р. – виступаючи проти спрощеного декларативного розуміння сутності виховної роботи, ратує за технологічне озброєння вихователя [2, с. 53–54].

Таким чином, в означений період, стверджує Н. Тарасевич, А. Макаренко сформулював і обґрунтував фундаментальні ідеї щодо сутності організації педагогічного колективу, втіливши їх у практику очолюваних ним закладів. Особливо цікавою є історія педагогічного колективу Трудової колонії імені М. Горького, де фактично відбулося зародження ідей та їх безпосередня апробація.

Пізніше, аналізуючи власний досвід відносно організації роботи педагогів-«горьківців», А. Макаренко розробить методiku визначення коефіцієнту педагогічного колективу як співвідношення тривалості педагогічного і дитячого колективу, визначить головні завдання роботи вихователів, представить умови створення колективу педагогів школи.

А. Макаренку також належить думка про приховану педагогічну позицію, паралельну дію, про необхідність забезпечення повної єдності усіх педагогів школи між собою, про пріоритетність загальношкільних успіхів педагога перед інтересами його класу, особистим успіхом.

Так, відомо, що з самого заснування колонії (з вересня 1920 р.) працювало чотири вихователі. За свідченням

ІСТОРИЯ ОСВІТИ

очевидців, у грудні було 10 перших вихованців. Поступово кількість дітей збільшувалась і доходила до 100 осіб. Із поповненням колонії вихованцями збільшувався і педагогічний колектив, але не в значній кількості: у 1921 р. – 6 вихователів, у 1922 р. – 11, у 1923 р. – 12, у 1924 р. – 11, у 1925 р. – 12 (за даними звітних відомостей, листів, творів А. Макаренка).

Макаренкознавцями визначено співвідношення вихователів і вихованців колонії в полтавський період: 1921 р. – 1:6, а в 1925 р. – 1:11. Та в планах А. Макаренка було збільшення навантаження на вихователя з розрахунку 1:30 [3]. Однією з умов збільшення кількості вихованців при, фактично, збереженні педагогічного колективу стало досягнення єдності педагогів.

На наш погляд, вирішенню проблеми педагогічного колективу в колонії, а саме формуванню єдності педагогів, сприяло те, що А. Макаренко особливого значення надавав ретельній діагностиці особистісних якостей кожного члену колективу. У результаті вивчення та аналізу архівних документів колонії ім. М. Горького, твору «Педагогічна поема», у якому висвітлено історію колонії та життя «горьківців», науково-публіцистичних праць А. Макаренка, його листів до колег, товаришів, наукових праць макаренкознавців, спогадів вихованців та його колег нами визначено параметри діагностики А. Макаренкою особистісних якостей педагога, які ми згрупували в три блоки: спрямованість особистості педагога, можливості особистості та стиль поведінки. Розкриємо їх зміст.

Діагностичний блок: спрямованість особистості педагога.

Перша складова даного блоку стосувалася визначення мотивів і потреб педагогів. Діагностичними параметрами в А. Макаренка при цьому виступали: усвідомлення суспільних інтересів та власних обов'язків відносно них; орієнтація в діяльності на цілі та завдання колонії; прагнення забезпечити розвиток особистості кожного вихованця; бажання самоствердити себе, свою діяльність й умови праці.

Друга складова означеного діагностичного блоку – аналіз та вивчення почуттів (емоцій). Параметрами діагностики виступали: спрямованість емоцій та почуттів на об'єкт педагогічних перетворювань; інтенсивність емоцій; стійкість емоцій; глибина емоцій; наявність вольового контролю власної поведінки; адекватність емоційного стану педагога відносно діяльності дітей; доброзичливість реакції педагога на проблему; упевненість у своїх педагогічних діях; задоволеність результатами педагогічної праці.

Другий діагностичний блок – можливості особистості – пов'язується із вивченням та аналізом А. Макаренкою педагога за такими напрямками: відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, мова, воля та здібності.

Відчуття: орієнтація в діяльності на об'єкт педагогічної діяльності; швидкість реагування на дії та вчинки вихованців;

ІСТОРИЯ ОСВІТИ

чіткість координації педагогічних дій.

Сприйняття: цілеспрямованість сприйняття; адекватність сприйняття відповідно до цілей та завдань педагогічної діяльності; спостереження (виявлення особливого в предметах та явищах); допитливість (інтерес відносно предмета сприйняття).

Пам'ять: цілеспрямованість уваги; швидкість та раціональність запам'ятовування; емоційність ставлення щодо того, що запам'ятовується й щодо того, що відбувається; точність відтворення.

Мислення: самостійність мислення (уміння висувати завдання діяльності, самостійність пошуку потрібних рішень); всебічність та глибина знань; уміння проникнути в сутність складних питань; гнучкість розуму (вміння швидко змінювати власні дії при зміні обставин, рефлексія); критичність розуму (уміння об'єктивно оцінити власні й чужі можливості, ретельно та всебічно перевіряти положення й висновки, що висуюються).

Мова: цілеспрямованість мови; зв'язність та переконливість викладу; розгорнутість і доступність висловлювань; логічна чіткість та завершеність висловлювань; виразність і образність мовлення; різнобарвність відтінків мови.

Воля: цілеспрямованість (підлеглисть педагогічної діяльності її цілям та завданням); самостійність (підлеглисть поведінки власним поглядам і переконанням); рішучість (здатність вчасно приймати обґрунтовані та стійкі рішення і без вагань приступати до їх виконання); наполегливість (здатність досягати поставленої мети й доводити прийняті рішення до кінця); витримка (здатність контролювати власні дії); дисциплінованість (свідоме підкорення власної поведінки суспільним правилам).

Здібності: чуйність до вихованців та їхнього стану; цілеспрямованість у прогнозуванні власної діяльності й діяльності вихованців; зорієнтованість у змісті педагогічної діяльності, формах та методах її організації; вибірковість засобів педагогічного впливу з урахуванням цілей діяльності, особливостей вихованців, їх стану й рівня розвитку, власних можливостей; зосередженість уваги й педагогічна доцільність її переключення; здібність до педагогічного перевтілення, артистичність; захопленість педагогічною діяльністю та її результатами.

Третій діагностичний блок: стиль поведінки. Стиль поведінки педагога оцінювався А. Макаренком за такими параметрами:

- 1) ставлення до колективу:
 - а) колективізм, активність у справах колективу;
 - б) чесність, справедливість;
 - в) товариськість, комунікабельність;
- 2) ставлення до праці (працьовитість).

Таким чином, на переконання А. Макаренка, робота педагогічного колективу є найскладнішим серед питань в педагогіці,

ІСТОРИЯ ОСВІТИ

а тому, починаючи з 1920 року, педагог приступив до пошуку відповідей на питання, яким має бути педагогічний колектив та як правильно організувати його діяльність. Вирішенню проблеми педагогічного колективу в колонії сприяла ретельна діагностика А. Макаренком, завідувачем колонії, особистісних якостей кожного члену колективу. Зокрема, діагностиці підлягали спрямованість особистості педагога, його особистісні можливості та стиль поведінки.

Література:

1. Макаренко А. С. О некоторых проблемах теории и практики воспитания / А. С. Макаренко // Педагогические сочинения: в 8-ми т. Т. 1 / сост.: Л. Ю. Гордин, А. А. Фролов. – М.: Педагогика, 1983. – С. 80–90.
2. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.): у 2-х ч. Ч. 1 / за ред. дійсного члена АПН І. А. Зязюна. – Полтава, 2002. – 269 с.
3. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.): у 2-х ч. Ч. 2 / за ред. дійсного члена АПН І. А. Зязюна. – Полтава, 2002. – 217 с.

Падун Н. О.*

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ НА ПЕВНИХ ЕТАПАХ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті висвітлюються деякі аспекти інтеграції загальної та професійно-технічної освіти, що є базою для формування професійних знань майбутніх спеціалістів на певних етапах історичного розвитку країни.

Інтеграція знань – одна з найскладніших, багатоаспектних проблем сучасності. Нині велика увага приділяється дидактичному аспекту інтеграції: змісту інтеграції знань учнів та використанні інтегративних форм та методів навчання.

У розробку та розвиток теорії інтеграції знань учнів і визначення проблеми взаємозв'язку загальної та професійної освіти значний внесок зробили С. Баєв, А. Беляєва, С. Гончаренко, Ю. Жидецький, С. Клепко, В. Ільченко, І. Козловська, М. Махмутов, В. Паламарчук, Д. Тхоржевський, Ю. Тютніков та інші. Водночас важливо зазначити, що в педагогічній науці, недостатньо досліджена інтеграція знань учнів загально-технічних і спеціальних предметів, її спрямованість на практичне, творче використання знань у професійній діяльності. Взаємозв'язок предметів ефективний лише при комплексній реалізації принципів єдності навчання та виховання, зв'язку теорії та практики, проблемності навчання, а також забезпечення логічної послідовності засвоєння близьких за змістом тем, які вивчають в різних навчальних предметах. Окрім того,

* © Падун Н. О.